

Media alle 3-vuotiaan arjessa

Opas ja keskusteluaineisto vanhemmille

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Onni löytyy arjesta.

Julkaisija

Mannerheimin Lastensuojeluliitto

Toinen linja 17, 00530 Helsinki

p. 075 324 51

mll@mll.fi

www.mll.fi

Käsikirjoitus: Suvi Tuominen ja Jenni Kangasmäki, MLL

Kiitokset: MLL:n Lahden yhdistys, MLL:n Pohjois-Pohjanmaan piiri,

MLL:n Uudenmaan piiri

Ulkoasu: Hahmo

Taitto: Tarja Petrell

Kuvat: Jarkko Mikkonen, Colourbox

Kirjapaino: Miktor 2012

Rahoitus: Opetus- ja kulttuuriministeriön Lapset ja media –kokonaisuus

Sisällys

Vanhemman valinnat ohjaavat lapsen mediankäyttöä | s. 5

Pienikin lapsi nauttii mediasta | s. 6

Media vaikuttaa tunteisiin | s. 8

Media vaikuttaa ajatteluun ja käyttäytymiseen | s. 10

Johdanto

Media vaikuttaa lapsen syntymästä asti. Se vaikuttaa vauvan tunteisiin, mi- näkuvaan, ajattelun kehitykseen ja so- siaalisiin suhteisiin. Mitä pienempi lapsi on, sitä enemmän vanhemman medi- ankäyttö voi vaikuttaa lapsen elämään.

Medialla tarkoitetaan muun muassa kirjoja, televisio-ohjelmia, elokuvia, digitaalisia pelejä, lehtiä ja musiikkia. Vanhemman tehtävä on suojella las- taan median haitallisilta vaikutuksilta, mutta myös mahdollistaa lapselle nau- tinnollisia kokemuksia median parissa. Media tarjoaa paljon mahdollisuuksia myös vanhemman ja lapsen suhteen vahvistamiseen. Mediakasvatus on osa lapsen kasvatusta.

MIETITYTTÄÄKÖ LAPSESI MEDIANKÄYTTÖ?

MLL:ssa on pitkään tehty työtä lasten mediataitojen kehittämiseksi. Myös alle 3-vuotiailla lapsilla on oikeus hyvään mediakasvatukseen sekä laadukkaaseen ja turvalliseen media- ympäristöön.

MLL:n Vanhempainnetissä on tietoa muun muassa median vai- kutuksista lapsen kehitykseen eri ikä- kausina: www.mll.fi/lapsetjamedia

MLL:n Vanhempainpuhelimien ja -netin koulutetut päivystäjät tar- joavat keskusteluapua myös lasten mediankäyttöön liittyvissä asiois- sa. Sinne voi soittaa tai kirjoittaa ni- mettömänä ja luottamuksellisesti. www.mll.fi/vanhempainnetti .

Tietoa elokuvien, ohjelmi- en ja pelien ikärajamerkinnöistä: www.ikarajat.fi

Vanhemman valinnat ohjaavat lapsen mediankäyttöä

- Mitä mieltä olet siitä, että vanhemmat laittavat lastensa kuvia nettiin?
- Onko paikkakunnallasi ”vauvakino”? Veisitkö vauvasi sinne?
- Käytätkö mediaa useimmin tiedonhakuun, tunnetarpeisiin vai pitääksesi yhteyttä muihin ihmisiin?
- Kuinka usein käytit eri medioita viimeisen viikon aikana?
- Käytätkö mediaa eri tavalla lapsen läsnä ollessa kuin yksin ollessasi?
- Miltä luulet oman mediankäyttösi tuntuvan lapsestasi?
- Mitä luulet lapsesi oppivan sinun mediankäytöstäsi?
- Oletteko keskustelleet yhdessä isovanhempien tai muiden lähipiirin aikuisten kanssa siitä, miten mediaa voi käyttää silloin, kun lapsi on paikalla?

Kun aikuinen nauraa elokuvan hauskalle kohdalle, vauva voi tuntea mielihyvää huomattessaan vanhempansa olevan iloinen. Vauva ei ymmärrä kaikkea näkemäänsä ja kuulemaansa, mutta passiivinen mediankäyttö vanhemman rinnalla vaikuttaa lapseen. Vanhempi antaa omalla esimerkillään mallin lapselle siitä, miten mediaa käytetään ja miten mediasisältöjä arvioidaan.

Lapsi voi säikähtää elokuvissa ja televisio-ohjelmissa sellaisia asioita, jotka eivät hätkäytä aikuisia. Varsinkaan vauvat eivät ole vielä tottuneet tv-ohjelmien ärsyketulvaan. Esimerkiksi suuret kuvat ihmisten kasvoista, kovat äänet ja nopeat valovai-

telut saattavat olla liikaa vauvan herkille aistuille.

Hyvä olisi, jos vanhemmat voivat tallentaa omat suosikkiohjelmansa ja katsella niitä silloin, kun lapsi on nukkumassa. Esimerkiksi uutisten sotatapahtumat saattavat hämmentää ja pelottaa lasta. Edes huumorin valossa esitetty väkivalta ei ole suosittelavaa katsottavaa pienille lapsille, sillä sen on todettu vaikuttavan voimakkaimmin lasten aggressiivisuuteen.

Monet vanhemmat kertovat sosiaalisessa mediassa lastensa kommelluksista ja laittavat lasten kuvia nettiin. Kannattaa kuitenkin miettiä, haluaako lapsi itse vaikkapa 15-vuotiaana, että hänen lapsuudenkuviaan löytyy netistä. Mitä olisit itse ajatellut teininä, jos vanhempasi olisivat tallentaneet koko lapsuutesi nettiin?

Yhdessä lapsen kanssa

- Lue lapselle satuja. Vanhemman ja lapsen yhteinen satuhetki tarjoaa läheisyyttä ja yhteisiä elämyksiä.
- Kokeilkaa videopuhelua tietokoneella yhdessä lapsen kanssa. Tutut ihmiset pysyvät helpommin lapsen mielessä.
- Lähtekää yhdessä lapsen kanssa kirjastoon. Pyydä kirjastonhoitajalta apua satukirjojen tai musiikin etsintään.

i Elokuviiin, televisio-ohjelmin ja digitaaliin peleihin pitää merkitä ikärajat ja sisällöstä kertovat symbolit. Ne auttavat lapsille sopivien sisältöjen valitsemisessa. S-merkintä (kaikille sallittu) tarkoittaa, että ohjelma ei sisällä lapsen kehitykselle haitallista väkivaltaa, seksiä, ahdistavuutta tai päihteidenkäyttöä. Muista kuitenkin, ettei S-merkintä tarkoita aina lastenohjelmaa. Lapset ovat myös erilaisia eikä kaikille sovi samanlaiset sisällöt.

Pienikin lapsi nauttii mediasta

- Millaisia mukavia hetkiä teillä sinun mielestäsi on ollut lapsesi kanssa esimerkiksi kirjaa lukiessa tai musiikkia kuunnellessa? Luuletko, että lapsellasi oli mukavaa? Miten olet voinut havaita tämän lapsestasi?
- Onko lapsellasi lempikirjaa tai -laulua? Millaisia tunteita ja ajatuksia luulet sen lapsessasi herättävän?
- Miksi luulet jonkun tietyn satuhahmon olevan lapsestasi erityisen kiinnostava?
- Mitä medioita käytit itse lapsena? Miten vanhempasi rajoittivat mediankäyttöäsi?
- Mitä mieltä olet vauvan television katselusta? Millaisia ajatuksia ja tunteita luulet television katselun vauvassa herättävän?
- Millaisia mediankäytön sääntöjä perheessänne on?

Jo vastasyntynyt nauttii musiikista, etenkin sellaisesta, jota äiti on kuunnellut tai laulanut raskauden loppuvaiheessa. Moni vauva kuuntelee mielellään rauhallista musiikkia. Värit ja selkeät kuvat alkavat kiinnostaa vauvaa muutaman kuukauden iässä. Etenkin iloisia ihmiskasvoja muistuttavat kuvat ovat mieluisia. 1–2-vuotias lapsi jaksaa jo keskittyä seuraamaan yksinkertaista tarinaa kuvakirjasta.

Välkkyvä kuvaruutu kiinnostaa vauvaa, mutta vauva ei tarvitse televisiota tai tietokoneita kehityksensä tueksi. Televisio-ohjelmat sisältävät liikaa välkettä ja vilinää pienille kehittyville aivoille. Televisiota ei kannata perheessä pitää kotona koko ajan auki. Taaperoikäisten runsaan televisionkatselun on havaittu olevan yhteydessä esi-

merkiksi kouluiän keskittymisvaikeuksiin. Digitaaliseen maailmaan tulisikin siirtyä vähitellen ja rajata ruutu-aika vain lyhyisiin hetkiin vauva- ja taaperoiässä.

2–3-vuotiaista lasta riemastuttavat mediassa näkyvät yllättävät asiat: jonkun löytyminen piilosta, kaatumiset ja kommelukset. Tämänikäinen lapsi nauttii kielellisistä leikittelyistä, loruista, musiikista ja kuvakirjoista. Erityisen kiinnostuneita alle 3-vuotiaat ovat mediassa esiintyvistä toisista lapsista, eläimistä ja fantasiahahmoista. Alle 3-vuotiaalle sopivimpia mediamuotoja ovat ne, joita lapsi voi tutkia rauhassa omaan tahtiinsa – esimerkiksi kuvakirjat.

Median kulutus pysyy mukavissa mittoissa, kun sille sovitaan lapsen kanssa pienestä pitäen selvät säännöt. Mitä nuoremmalle lapselle rajat asettaa, sitä helpompi rajoista on myöhemmin pitää kiinni. Jos mediatouhut vievät aikaa leikiltä, toisten lasten seuralta, liikunnalta tai nukkumiselta, lapsi on liikaa median ääressä. Vanhempien kannattaa sopia yhdessä, mitä kohtuullinen mediankäyttö tarkoittaa omassa perheessä.

i Lasten mediankäytön ei tarvitse aina olla aikuisten silmissä järkevää ollakseen hyvää. Lasten maailma ei ole aina järkevä, vaan myös hassu ja satumainen. Lapselle media on elämyksiä, leikkiä ja kokeilemista. Ilo on arvo itsessään!

Yhdessä lapsen kanssa:

- Tue lapsen puheen kehitystä nimeämällä kuvakirjoista asioita ja esineitä.
- Lapsen osoittaessa kiinnostusta esimerkiksi kuvakirjoja, musiikkia tai televisio-ohjelmia kohtaan tutustukaa niihin yhdessä. Tarkkaile, millaisia tunteita media hänessä herättää.
- Laita eritunnelmaisia lastenlauluja soimaan. Laulakaa, tanssikkaa ja eläytykää musiikkiin. Aikuisen avulla pienikin lapsi

- tunnistaa musiikissa erilaisia tunteita ja voi ilmasta itseään laulun ja liikkeen tapailun lisäksi vaikkapa taputtamalla tai rytmisoittimilla. Tarkkaile, miten lapsesi osoittaa tunteitaan eri laulujen aikana.
- Osoita, että olet kiinnostunut lasta kiehovista mediasisällöistä. Käytä mediaa yhdessä lapsen kanssa.

Media vaikuttaa tunteisiin

- Mikä oli suosikkikirjasi tai -tv-sarjasi pienenä? Mikä siinä oli parasta?
- Millaisia mediasisältöjä tai -hahmoja pelkäsit lapsena? Miten vanhempasi auttoivat pelkojen käsittelyssä?
- Millaisia tunteita olet huomannut median herättäneen omassa lapsessasi? Mistä olet voinut päätellä tämän?
- Miksi kirjaa pidetään yleisesti pienelle lapselle sopivampana mediana kuin televisiota?
- Mistä tiedät, että lapsi on pelästynyt joltain mediassa näkemäänsä? Miltä sinusta tuntuu, kun huomaat lapsesi pelästyneen?
- Miten mediasta pelästynyttä lasta voi lohduttaa?

Tunteiden tunnistaminen ja hallitseminen ovat elämän kestävä prosessi. Lapsen kehitystasolle sopivat mediasisällöt tarjoavat siihen mahdollisuuksia turvallisissa oloissa. Sopivat sadut ja tarinat tukevat lapsen tunne-elämän kehitystä, sillä lapsi eläytyy tarinaan, samastuu tarinan hahmojen tunteisiin ja saa nimiä eri tunteille. Saduista lapsi saa myös malleja omien tunteiden ilmaisemiseen.

Samastuessaan satuhahmoihin lapsi rakentaa omaa minäkuvaansa. Eläytyminen vahvoihin sankarihahmoihin pönkittää lapsen kehittyvää identiteettiä, koska lapsi voi ikään kuin imeä sankarin hyviä ominaisuuksia osaksi itseään. Samaistumiskokemukset auttavat avartamaan näkemystä itsestä ja muista ihmisistä. Samalla tavalla myös kielteisten tunteiden kokeminen on tärke-

ää tunne-elämän kehityksessä. On silti hyvä muistaa, että media tarjoaa myös huonoja esikuvia ja malleja. Lapsella pitäisi olla myös muita malleja kuin mediassa esitetyt, jottei lapsen todellisuus muodostu vain sen antaman maailmakuvan varaan.

Mediasta kumpuavat pelot ovat lapsilla yleisiä. Pelon tunteessa sinällään ei ole mitään pahaa: jännittävät ja lapsen kehitystasolle sopivan pelottavat mediasisällöt auttavat käsittelemään pelon tunnetta. Tv-ohjelmat, elokuvat ja digitaaliset pelit hurjine olioineen ja voimakkaine äänineen saattavat kuitenkin aiheuttaa liian voimakkaita pelkoja. Kuvakirjan tarjoama tunne-elämys ei ole niin vahva kuin sama tarina vaikkapa televisiossa, koska lapsi voi säädellä kerrottujen tarinoiden tunnevoimaa oman mielikuvituksensa avulla. Pelottavan kohdan voi kuvitella juuri niin pelottavaksi ja ahdistavaksi kuin sitä on itse valmis käsittelemään. On kuitenkin hyvä muistaa, että on myös satuja, joiden juoni voi pelottaa pientä lasta.

Lapsen perusturvallisuus rakentuu alle 3-vuotiaana. Esimerkiksi mediassa nähty tai kuultu eksyminen tai vanhemman menettäminen voivat olla kolauksia pienen lapsen perusturvallisuuden tunteelle. Vaikka pelon aiheuttaja olisi satuolento, huoli ja pelko ovat lapselle totisinta totta.

Alle 3-vuotias ei yleensä osaa erottaa, onko mediassa nähty totta vai ei. Tarun ja toden erottelukyky on kuitenkin perusedellytys sille, että lapsi voi ottaa etäisyyttä liian pelottaviin mediasisältöihin. Lasta voi auttaa hahmottamaan toden ja tarun eroa selittämällä, että kyseinen asia ei voisi tapahtua lapsen omassa elämässä. Lapselle sallituista mediasisällöistä on hyvä keskustella lähipiirin aikuisten kanssa ja sopia yhteiset sään-

nöt. Myös vanhempien sisarusten kanssa kannattaa sopia siitä, millaiset mediasisällöt ovat kenellekin sallittuja.

Pienellä lapsella ei aina ole sanoja ahdistuksensa kuvailemiseen. Mediasta aiheutunut pelko saattaa tulla esille lapsen leikeissä tai unissa. Jotta vanhemman olisi helpompaa selvittää pelon aiheuttaja, on tärkeää, että vanhempi käyttää mediaa yhdessä lapsen kanssa. Olennaisinta on pyrkiä palauttamaan pelästyneen lapsen turvallisuudentunne. Joskus tähän kuluu paljonkin aikaa, ja vanhemman on oltava valmis käymään yhä uudestaan läpi lapsen huoli ja pelko. Lapsen pelkotiloihin parasta vastalääkettä on tavallinen ja turvallinen elämänrytmi sekä aikuisen lämmin syli.

Kun vanhempi oppii tunnistamaan median aiheuttamia tunteita lapsessa, hän voi käyttää mediaa lapsen tunnetilojen säätelyyn. Kiukun tunne voi haihtua rentouttavan musiikin avulla ja vihaisuus tasaantua mukavan mediatekemisen äärellä.

i Tunne-elämän kehitystä ei voi nopeuttaa. Lasta ei voi karaista kestämään vaikeita tunteita altistamalla hänet ahdistaville mediasisällöille.

Yhdessä lapsen kanssa:

- Nimeä lapselle lapsen omia tunteita, kun huomaat median herättävän niitä hänessä.
- Selatkaa lehteä tai kuvakirjaa ja nimeä kuvissa esiintyviä tunteita yhdessä.
- Juttele lapsesi kanssa siitä, miksi hän tykkää tai ei tykkää jostakin satuhahmosta.
- Kun luet satuja lapselle, kannusta häntä miettimään, miltä tarinan henkilöistä mahtaa milloinkin tuntua ja miksi.
- Pyydä lasta keräämään yhteen pinnoon iloisia kirjoja, dvd:itä ja cd-levyjä. Muihin ryhmiin tulee pelottavia ja surullisia asioita. Kysy lapselta, miksi hän laittoi jonkin asian tiettyyn ryhmään.

Media vaikuttaa ajatteluun ja käyttäytymiseen

- Mitä olet oppinut lapsena televisiosta, kirjoista tai lehdistä?
- Millaisista asioista lapsesi mielisuissa tai kuvakirjoissa kerrotaan? Miksi luulet lapsesi pitävän niistä?
- Oletko ajatellut, mitä lapsesi lempisadussa käsiteltävät asiat opettavat lapsellesi maailmasta? Mitä haluaisit niiden opettavan?
- Millaisilta mediasisällöiltä suojelet lastasi?
- Miten voit auttaa lasta ymmärtämään eron toden ja tarun välillä? Entä oikean ja väärän?
- Miten media näkyy lapsesi leikeissä?

Sadut kehittävät ajattelua ja mielikuvitusta. Ne myös parantavat keskittymiskykyä. Satujen teemojen olisi kuitenkin hyvä olla monipuolisia, sillä toistuvasti kuuluttuina median viestit muokkaavat vastaanottajan asenteita. Näin ne voivat johtaa yksipuolisiin käsityksiin maailmasta. Esimerkiksi lapsille suunnatuissa mediasisällöissä pojat esitetään monesti sankareina ja tytöt prinsessoina. Jos sama asetelma toistuu sadusta toiseen, tietynlaiset sukupuoliroolit alkavat näyttää lapsesta luonnollisilta.

Pieni lapsi ajattelee, että oikein tekee se mediahahmo, josta lapsi itse pitää. Väärin tekee puolestaan se, jota rangaistaan. Esimerkiksi digitaalisissa peleissä lapsi hyväksyy lempihahmonsensa väkivaltaisuuksien, kunhan se auttaa häntä pääsemään pelissä eteenpäin. Jos väkivaltaiset

pelit hallitsevat lapsen kasvuympäristöä ja moraalikasvatusta, lopputulos saattaa olla muuta kuin mitä reaali maailman säännöt odottavat.

Supersankarit ja muut mediasisältöjen oheistuotteet antavat virikkeitä lasten leikkeihin. Kun lapsi samastuu leikissä mediahahmoon, hän voi tarkkailla maailmaa erilaisissa rooleissa. Medialeikki voi antaa kanavan käsitellä vierasta tai ahdistavaa asiaa. Jos jokin roolihahmo alkaa hallita lapsen leikkejä liikaa, aikuisen tehtävä on ohjata häntä toteuttamaan leikkejä myös muilla tavoin.

Media on tärkeää lastenkulttuuria: lastenlaulut ja -elokuvat tavoittavat perheiden pienimmät. Esteettisesti vaikuttavat mediakokemukset herkistävät lapsen kykyä nähdä kauneutta ympärillään ja voivat innostaa taiteellisuuteen. Ne voivat myös kannustaa tekemään itse mediaa yhdessä läheisten kanssa.

Yhdessä lapsen kanssa:

- Katselkaa kuvakirjoja ja äännekäää ja esittäkää samalla siinä olevia kohtia ja henkilöitä.
- Pohdi lapsen kanssa, miltä näyttävät median hyvikset ja pahikset. Kokeilkaa niiden ilmeitä, asentoja, liikkumista ja ääniä.
- Kannusta lasta vähitellen miettimään, mikä luetussa sadussa tai nähdyssä videossa voisi olla totta ja mikä tarua. Voisiko sama asia tapahtua lapsen omassa elämässä?
- Tue lapsen medialeikkiä tarjoamalla sitä varten erilaisia välineitä ja ideoita. Leiki lapsen kanssa ja kannusta häntä uusiin leikkeihin. Tarkkaile lasta hänen leikkies-

sään ja mieti, millaisia ajatuksia ja tunteita hänellä leikkiessä herää.

- Tehkää mediaa yhdessä. Laatikaa esimerkiksi valokuvakirja itse ottamistanne valokuvista, äänittäkää keksimiänne lauluja tai videoikaa itse tehty näytelmä.

i Lapsi alkaa ymmärtää toden ja tarun eron vasta noin 5-vuotiaana. Alle 3-vuotias lapsi saattaa luulla, että televisio-ohjelma tapahtuu hänen omassa kodissaan. Media siis vaikuttaa lapsen käsitykseen todellisuudesta.

Keskusteluaineisto kannustaa alle 3-vuotiaan vanhempaa pohtimaan median roolia lapsen ja koko perheen arjessa. Siinä on vinkkejä siihen, miten median avulla voi tukea lapsen kehitystä ja miten havaita median lapsessa aiheuttamia tunteita. Vaikka opas on suunnattu alle 3-vuotiaiden vanhemmille, siitä voi saada virikkeitä myös pari vuotta vanhempien lasten mediankäyttöön.

Opasta voi käyttää myös keskustelun herättäjänä esimerkiksi perhekahviloissa tai päiväkotien vanhempainilloissa. Kysymykset auttavat vanhempia keskustelemaan aiheesta myös kotona.

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

OPETUSMINISTERIÖ